

ДАНА, 2006. – 303 с. 3. Сухорукова Т. Проблеми економічної безпеки підприємства // Бізнес-інформ. – 1998. – № 4. – с. 61–65. 4. Камлик М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економічно-правовий аспект: Навч. посібник – К.:Атака, 2005. – 432 с. 5. Жебка В.В., Гроза В.А., Тихонова В.В., Ліщинський О.Л. Диференціальні рівняння в економіці: Навч. посібник. – К.: Дельта, 2006. – 184 с.

УДК 65.014.1+658.3108

Ю.О. Андріанов

Національний університет “Львівська політехніка”
кафедра менеджменту та міжнародного підприємництва

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ПОНЯТТЯ, КЛАСИФІКАЦІЇ, МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Ї Андріанов Ю.О., 2008

Розглянуто сутність поняття “інвестиційний потенціал машинобудівного підприємства”, запропоновано методичні рекомендації з його оцінювання, а також побудовано абстрактну структурно-нормативну модель, яка призначена для пошуку оптимального значення рівня інвестиційного потенціалу щодо допустимого рівня інвестиційного ризику.

Ключові слова: інвестиції, потенціал, управління, ефективність, ризик.

In the article is considered essence of concept “investment potential of machine–building enterprise”, methodical recommendations are offered from his evaluation, and also an abstract structurally normative model which is intended for the search of optimum value of level of investment potential in relation to the possible level of investment risk is built.

Keywords: investments, potential, management, efficiency, risk.

Постановка проблеми

Значна кількість вітчизняних промислових підприємств є машинобудівними. Як відомо, сьогодні далеко не всі з цих підприємств прибуткові та конкурентоспроможні, оскільки більшість обладнання і застосовуваних технологій фізично зношені та морально застарілі. Це позначається як на якості і вартості продукції машинобудівних підприємств, так і на їхній фінансовій стійкості, конкурентній позиції, здатності залучати і здійснювати інвестиції. Проблема активізування економічного розвитку машинобудівних підприємств полягає у відсутності системного підходу до оцінювання і формування їхнього інвестиційного потенціалу через наявність суперечностей у інтересах інвесторів та реципієнтів, якими є машинобудівні підприємства, формуючи і використовуючи інвестиційні ресурси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

У науковій літературі значну увагу приділено проблемам оцінювання інвестиційної привабливості підприємств, методичним рекомендаціям до формування і реалізації інвестиційних проектів, підходам до управління інвестиційними портфелями, способам оцінювання ефективності інвестування тощо. Найвідомішими у цих напрямках є праці [1–16].

Незважаючи на велику кількість наукових праць і значні досягнення в теорії і практиці інвестування, є частина питань, які залишаються постійним об’єктом дискусій. До них необхідно зарахувати методичні підходи з оцінювання та формування інвестиційного потенціалу

машинобудівних підприємств, методи оцінювання ризиків, які виникають під час залучення та здійснення інвестицій машинобудівними підприємствами, особливості управління ризиками в інвестиційній діяльності тощо.

Пошук можливостей вирішення вказаних проблем націлено на розроблення теоретичних положень і методико-прикладних рекомендацій із удосконалення оцінювання та формування інвестиційного потенціалу машинобудівних підприємств на засадах урахування ризиків інвестиційної діяльності.

Постановка цілей

Метою статті є уточнити понятійний апарат та сформулювати рекомендації із удосконалення оцінювання і формування інвестиційного потенціалу машинобудівних підприємств.

Виклад основного матеріалу

Фахівці у сфері інвестиційної діяльності стосовно інвестиційної привабливості підприємств займають двояку позицію. З одного боку, вони стверджують, що привабливими для інвесторів необхідно вважати підприємства, які є прибутковими, а з іншого боку, – підприємства, які володіють певною матеріально-технічною базою, проте нездатні самостійно брати і виконувати зобов'язання через недостатність обігових коштів, енергомісткість продукції, відсутність кваліфікованих кадрів тощо. Незважаючи на те, що перша і друга позиції є дещо полярними, вони все ж об'єктивні. Так, спекулятивні інвестори, які здійснюють портфельні інвестиції, зацікавлені у тому, щоб поточна вартість і прибутковість їхньої частки у капіталі підприємства-реципієнта постійно зростала. Спекулятивні інвестори не мають важелів впливу на реципієнтів, вони можуть лише реагувати на ринкову інформацію збільшуючи обсяги інвестицій або вилучаючи вкладені кошти. З огляду на це, з їхньої позиції інвестиційно привабливими є фінансово стійкі підприємства, які прозоро і послідовно реалізують вибрану стратегію економічного, зокрема інвестиційного розвитку. Щодо стратегічних інвесторів, то серед них є такі, які вважають інвестиційно привабливими як збанкрутілі підприємства, так і ті, що інвестують у фінансово стійкі і прибуткові організації. Як відомо, мотивом перших є придбати активи підприємства за мінімальною ринковою вартістю, а других – заволодіти підприємством з метою отримання контролю над його прибутками, ринками, брендами тощо.

Враховуючи вищевказані позиції науковців і керівників машинобудівних підприємств, у 2007 р. було здійснено експертне дослідження на предмет виявлення сучасного інвестиційного потенціалу машинобудівних підприємств, зокрема щодо їхньої інвестиційної привабливості, а також обсягу, структури й ефективності використання власних інвестиційних ресурсів.

Однією із проблем формування інвестиційного потенціалу є низький рівень захисту органами державної влади машинобудівної галузі. Більше того, такі структури, як Державна податкова адміністрація, Податкова міліція, Контрольно-ревізійна служба, місцеві органи виконавчої влади тощо часто є активними учасниками механізмів адміністративного та економічного тиску на машинобудівні підприємства. За роки незалежності України правилом стало те, що напередодні зміни власників машинобудівних підприємств безпричинно зростає кількість перевірок підприємств різноманітними службами, що часто супроводжується арештами майна і банківських рахунків, судовими процесами тощо. У результаті за короткий період часу машинобудівні підприємства втрачають фінансову стійкість і фактично перетворюються на банкрутів, яких за безцінь викупувають зацікавлені особи. Така практика, як стверджують фахівці, існує через високий рівень корупції в органах державної виконавчої влади, судовій системі, прокуратурі тощо.

За даними експертів, протягом 2003–2007 рр. кількість машинобудівних підприємств, які під впливом економічного і адміністративного тиску були доведені до банкрутства, постійно зростала. У середньому ріст становив 0,72 % до попереднього року. На 0,7 % збільшувалась також кількість підприємств, які втратили фінансову стійкість та здатність активізувати інвестиційну діяльність через арешти їхніх рахунків і участь у судових процесах. Як наслідок, на 0,88 % щорічно зростала кількість машинобудівних підприємств, у яких змінились власники у період виникнення труднощів із виконанням фінансових зобов'язань.

Позитивними тенденціями у галузі машинобудування, зокрема щодо формування і використання інвестиційного потенціалу, є зростання обсягу інвестиційних ресурсів, висока диверсифікованість джерел ВІРМП і прибутковість їхнього використання. Щоправда, за результатами досліджень, обсяг власних інвестиційних ресурсів і їхня прибутковість упродовж аналізованого періоду зростали низькими темпами.

Під час експертного дослідження інформація про інвестиційну діяльність машинобудівних підприємств акумулювалась щодо участі машинобудівних підприємств у інвестиційних проектах, формуванні інвестиційних портфельів та реалізації окремих інвестиційних операцій. Стосовно участі машинобудівних підприємств у інвестиційних проектах необхідно зазначити, що протягом 2003–2007 рр. у середньому 41 % підприємств виступали реципієнтами інвестиційних ресурсів, 23,8 % – інвесторами, 35 % – учасниками проектів.

Протягом аналізованого періоду більшість інвестиційних проектів фінансувались за кошти інвесторів (76 %), майже порівну – за рахунок банківських (12,4 %) і комерційних (11,8 %) кредитів. За рахунок інших джерел фінансувалось лише 5,4 % інвестиційних проектів. Загалом слід зазначити, що протягом 2003–2007 рр. кількість реалізованих інвестиційних проектів за участю машинобудівних підприємств постійно зростала. За п'ять років середнє зростання кількості проектів становило 0,82 %. Постійно зростала кількість проектів за участю іноземних інвесторів. Так, у 2003 р. відносно 2006 р. їх збільшилось на 0,15 %, у 2004 р. відносно 2003 р. – на 0,27 %, у 2005 р. відносно 2004 р. на – 0,31 %, у 2006 р. відносно 2005 р. – на 0,25 %, у 2007 р. відносно 2006 р. – на 0,29 %. Постійний ріст відносно попередніх років спостерігався також щодо завершеності інвестиційних проектів. Більшість з них є прибутковими. До позитивних тенденцій належить те, що керівники машинобудівних підприємств відзначають зниження кількості інвестиційних проектів, які виявились неперспективними через неприбутковість, а також те, що доволі низькою є кількість проектів, інвестиційні зобов'язання за якими інвесторами не виконуються.

Результати виконаного експертного дослідження показали, що вітчизняні машинобудівні підприємства активно і доволі успішно формують інвестиційні портфелі, а також здійснюють разові інвестиційні операції. Так, протягом аналізованого періоду середній рівень прибутковості інвестиційних портфельів машинобудівних підприємств становив 7,78 %, а разових інвестиційних операцій – 13,38 %. Дослідження показали, що власники інвестиційних портфельів доволі часто здійснювали переформування портфельів. Так, щодо попередніх років середній ріст кількості заходів, націлених на переформування портфельів, протягом 2003–2007 рр. становив 3,16 %, що засвідчує постійне застосування власниками портфельів моніторингу ринкової кон'юнктури і чіткість їхніх стратегічних орієнтирів в управлінні портфелями.

Переформування портфельів було доволі успішним, оскільки упродовж аналізованого періоду у портфелях доволі незначною була частка боргових цінних паперів, за якими здійснювалась реструктуризація боргів або відтермінування їхнього погашення, і зростала частка корпоративних цінних паперів, які забезпечували інвесторам контроль над емітентами. Протягом 2003–2007 рр. порівняно стабільною залишалась структура інвестиційних портфельів машинобудівних підприємств. У середньому 68,2 % припадало на корпоративні, 28,6 % – на боргові і 3,2 % – на похідні цінні папери.

Щодо разових інвестиційних операцій, то їхня кількість постійно зростала щодо попередніх років. Серед разових інвестиційних операцій переважало придбання іноземної валюти, основних фондів і товарно-матеріальних запасів з метою перепродажу. Найчастіше реалізовуваними виявились операції із придбання товарно-матеріальних запасів та іноземної валюти з метою перепродажу, що, ймовірно, пов'язано з можливістю отримання спекулятивних прибутків від коливання ринкових цін на товарно-матеріальні запаси і курсів валют.

За результатами виконаних досліджень розроблено методичні рекомендації з оцінювання інвестиційного потенціалу машинобудівних підприємств. Вони передбачають кілька етапів застосування. Так, на першому етапі відбувається збір і оброблення інформації на предмет уточнення переліку і способів розрахунку показників, які характеризують ІПМП. Вибір переліку і способу розрахунків цих показників необхідно здійснювати щодо: фінансової стійкості

машинобудівного підприємства, його організаційної структури управління, рівня розвитку системи внутрішнього контролю, складу та ефективності використання кадрового потенціалу, якісних та кількісних характеристик використовуваного виробничого обладнання, рівня диверсифікації продукції і видів діяльності машинобудівного підприємства, а також обсягу, структури і ефективності використання інвестиційних ресурсів. На цьому самому етапі необхідно встановити критерії допустимого значення кожного з показників. На другому етапі показники необхідно згрупувати за напрямками, тобто на ті, які відображають інвестиційну привабливість, та інвестиційні ресурси машинобудівного підприємства. Завданням третього етапу є визначення коефіцієнтів вагомості напрямів і груп показників, а також коефіцієнтів вагомості показників у виділених групах. Обчислення вказаних коефіцієнтів вагомості повинно здійснюватись, на підставі:

$$\sum_{i=1}^n x_i = 1 \quad \text{та} \quad \sum_{j=1}^m K_j = 1, \quad (1)$$

x_i – коефіцієнт вагомості i -ї групи показників у напрямках, які характеризують рівень ПМПП; K_j – коефіцієнт вагомості j -го показника у кожній з виділених груп; n – кількість груп; m – кількість показників;

Четвертий і п'ятий етапи передбачають обчислення показників, які характеризують ПМПП, а також їхнє коригування на встановлені коефіцієнти вагомості. У результаті виконання розрахунків аналітик отримує інформацію про рівень інвестиційної привабливості машинобудівного підприємства, а також про забезпеченість та ефективність використання власних інвестиційних ресурсів. Розрахунки завершуються оцінюванням рівня ПМПП (I_p):

$$I_p = R_1 \cdot \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m K_{ij} \cdot Y_{ji} + R_2 \cdot \sum_{j=1}^m K_j \cdot Y_j, \quad (2)$$

де K_{ij} – коефіцієнт вагомості j -го показника i -ї групи за напрямом – інвестиційна привабливість машинобудівного підприємства; Y_{ji} – значення j -го показника i -ї групи за напрямом – інвестиційна привабливість машинобудівного підприємства; K_j – коефіцієнт вагомості j -го показника за напрямом – забезпеченість машинобудівного підприємства інвестиційними ресурсами та ефективність їхнього використання; Y_j – значення j -го показника за напрямом – забезпеченість машинобудівного підприємства інвестиційними ресурсами та ефективність їхнього використання; R_1 і R_2 – коефіцієнти вагомості напрямів, які характеризують рівень ПМПП.

Необхідно зауважити, що при розрахунку I_p діє умова $R_1 + R_2 = 1$.

Сукупність нормативних значень об'єктів, які оцінюються під час аналізування ПМПП, повинна дорівнювати 1. Підприємство, у якого значення розрахованого показника коливається в межах від 0,61 до 1,00, має низький рівень інвестиційного потенціалу; якщо значення лежить в діапазоні від 0,31 до 0,60, то підприємство володіє середнім рівнем інвестиційного потенціалу. Своєю чергою, якщо рівень інвестиційного потенціалу становить від 0,00 до 0,30, то рівень його інвестиційного потенціалу високий.

Управління ризиками інвестиційної діяльності є сукупністю дій суб'єктів інвестиційної діяльності з планування та організування заходів щодо зниження та ліквідації ризиків у інвестиційній діяльності, мотивування інвесторів, реципієнтів та учасників інвестування до своєчасного і повного виконання запланованих заходів, контролювання і регулювання їхнього виконання, які націлені на усунення або мінімізацію втрат, пов'язаних з інвестуванням. Узагальнення огляду літературних джерел і матеріалів машинобудівних підприємств показало, що ризики інвестиційної діяльності доцільно класифікувати: за джерелом виникнення (внутрішні і зовнішні), за змістом (управлінські, ризик невиконання договірних умов, форс-мажорні, ризик умовної об'єктивності рівня оцінки ПМПП), за способом зниження або ліквідації (ризик, від яких можна застрахуватись за допомогою укладання страхового договору або реалізації страхової операції на основі похідних цінних паперів; ризик, які можна розподілити між суб'єктами

інвестиційної діяльності; інші ризики). За результатами виконаних досліджень розроблено методичні рекомендації з оцінювання ризику умовної об'єктивності рівня оцінки ІПМП. Специфіка ризику необ'єктивного (неточного) оцінювання рівня ІПМП також вимагає розроблення окремого підходу з його розрахунку. Джерелами цього виду ризику є неповнота, несвоєчасність отриманої інформації, яка використовується для оцінювання рівня ІПМП, та її необ'єктивність. За цими критеріями і доцільно здійснювати оцінювання рівня ризику. Повною необхідно вважати інформацію, яка всебічно характеризує управлінську проблему. Наприклад, стосовно ризиків у інвестиційній діяльності повною інформацією є та, яка забезпечує керівника підприємства даними про вид ризику, чинники, які його зумовлюють, стан чинників, ймовірність активізування їхньої дії, можливі способи зниження або ліквідації ризику. Як відомо, своєчасною називають інформацію, яка на момент розроблення управлінських рішень є актуальною, а об'єктивною є інформація, яка документально підтверджена і піддається перевірці.

Розрахунок ризику умовної об'єктивності оцінки рівня ІПМП вимагає розрахунку значення показника актуальності використовуваної інформації (K_a). Він визначається коефіцієнтами повноти (P_p), своєчасності (P_c) та об'єктивності (P_o) використовуваної інформації. Діє умова

$$P_p + P_c + P_o = 1. \quad (3)$$

Оцінювання рівня повноти інформації необхідно здійснювати шляхом співвідношення фактичних характеристик, які засвідчують її інформативність, із можливою кількістю цих характеристик. Виділивши ці характеристики і порівнявши варіанти їхнього поєднання, ми побудували шкалу рівнів повноти управлінської інформації (табл. 1).

Таблиця 1

Шкала рівнів повноти управлінської інформації

Кількість характеристик, які засвідчують інформативність інформації	Рівні коефіцієнта повноти інформації	Значення коефіцієнта
0-1	Низький	0-0,25
2-3	Середній	0,5-0,75
4	Високий	1

Примітки:

1. Характеристики, які засвідчують інформативність інформації: 1) вид ризику, 2) чинники, які його зумовлюють, 3) стан чинників та ймовірність активізування їхньої дії, 4) можливі способи зниження або ліквідації ризику. 2. Нумерація характеристик вказує на їхню кількість, а не на послідовність їхнього виявлення. 3. Вказані характеристики можуть перебувати у будь-якій комбінації.

Для оцінювання рівня об'єктивності використовуваної інформації методичними рекомендаціями введено умову, що інформація, яка отримана із фінансової звітності і бухгалтерських реєстрів, є повністю об'єктивною; інформація з планів і прогнозів розвитку інвестиційної діяльності машинобудівного підприємства – частково об'єктивною; інша інформація – необ'єктивною (табл. 2).

Таблиця 2

Значення рівнів коефіцієнта об'єктивності використовуваної інформації за її джерелами

Джерела інформації	Рівні коефіцієнта об'єктивності інформації	Значення коефіцієнта об'єктивності інформації*
Фінансова звітність і бухгалтерські реєстри	Високий	0,76 – 1,00
Інформація з планів і прогнозів розвитку інвестиційної діяльності підприємства	Середній	0,51 - 0,75
Інші джерела інформації	Низький	0,00 - 0,50

Примітка:

* Значення рівня коефіцієнта об'єктивності інформації отримано за результатами анкетного опитування.

Значення коефіцієнта своєчасності отриманої інформації, яка використовується під час оцінювання ІПМП, наведено у табл. 3.

Як показали дослідження, значення показника актуальності використовуваної інформації (K_a) доцільно розраховувати за формулою

$$K_a = P_p C_p + P_c C_c + P_o C_o, \quad (4)$$

де C_p – коефіцієнт вагомості показника повноти інформації; C_c – коефіцієнт вагомості показника своєчасності інформації; C_o – коефіцієнт вагомості об'єктивності інформації.

Розрахувавши значення показника актуальності використовуваної інформації (K_a) необхідно на його величину скоригувати визначений рівень ІПМП (I_p). Як результат, одержано показник I_p' , який показує реальний рівень ІПМП:

$$I_p' = I_p \cdot K_a \quad (5)$$

Таблиця 3

Значення рівнів коефіцієнта своєчасності отриманої інформації

Кількість місяців, які минули з дати балансу	Рівні коефіцієнта своєчасності отриманої інформації	Значення коефіцієнта своєчасності інформації*
1	Високий	0,91 – 1,00
2 – 9	Середній	0,11 – 0,90
10-12	Низький	0,00 – 0,10

Примітка:

* Значення рівня коефіцієнта своєчасності інформації отримано за результатами анкетного опитування.

Ризик умовної об'єктивності оцінки ІПМП (R_n) можна розрахувати за формулою

$$R_n = \frac{I_p - I_p'}{I_p} \quad (6)$$

В управлінні інвестиційними ризиками використовуються три методи: метод страхування, метод зниження ризику і метод ліквідації ризику. Використання кожного з методів передбачає застосування низки заходів для впливу на рівень ризиків інвестиційної діяльності. Як показали дослідження, ці заходи можна класифікувати за трьома ознаками: за змістом (організаційні та економічні методи); за рівнем активності дій (заходи активного втручання і заходи пасивного втручання); за формами інвестиційної діяльності (заходи, які використовуються при формуванні інвестиційних портфелів; заходи, які застосовуються при реалізації окремих інвестиційних операцій; заходи, які реалізують при підготовці і реалізації інвестиційних проектів).

Розроблена модель управління ризиком умовної об'єктивності оцінки рівня ІПМП передбачає такі етапи: ідентифікація ризику умовної об'єктивності оцінки ІПМП; здійснення заходів планового, організаційного і мотиваційного характеру щодо рівня ризику умовної об'єктивності оцінки ІПМП; оцінювання ІПМП; здійснення заходів контрольного характеру для виявлення рівня ризику умовної об'єктивності оцінки ІПМП; вибір методів управління інвестиційним ризиком і ухвалення управлінських рішень для впливу на рівень ризику.

Це абстрактна структурно-нормативна модель, яка призначена для пошуку оптимального значення рівня ІПМП щодо допустимого рівня інвестиційного ризику.

Висновки

Інвестиційний потенціал машинобудівного підприємства характеризується рівнем його інвестиційної привабливості для інших інвесторів та наявністю у нього власних інвестиційних ресурсів. Оцінювання інвестиційного потенціалу, а також його формування доцільно здійснювати на засадах врахування здатності підприємства акумулювати необхідний обсяг інвестиційних ресурсів, а також ефективно їх інвестувати. Окремим аспектом інвестиційного менеджменту, який

важливий для оптимізації формування інвестиційного потенціалу машинобудівного підприємства, є раціоналізація управління ризиком умовної об'єктивності оцінки рівня інвестиційного потенціалу.

Перспективи подальших досліджень

Подальші дослідження доцільно вести у напрямку створення економіко-математичних оптимізаційних моделей формування інвестиційного потенціалу машинобудівних підприємств за фазами їхнього життєвого циклу.

1. Алексеев М. Новые шансы для бизнеса в условиях кризиса // *Компаньйон*. – 1999. – № 7. – С.18 – 20.
2. Бланк И.А. *Инвестиционный менеджмент*. – М.: МП “ИТЕМ” ЛТД, “Юнайтед Лондон Трейд Лимитед,” 1995. – 448 с.
3. Бэрэнс В., Хавранек П.М. *Руководство по оценке эффективности инвестиций: Пер. с англ.* – М.: АОЗТ “Интерэксперт,” ИНФРА-М, 1995. – 528 с.
4. Vague V.C., R.R. Roll, *Capital Budgeting of Risky Project with Imperfect Markets for Physical Capital* // *Journal of Finance*. May 1974. – С.601–613.
5. Гойко А.Ф. *Ефективність інвестування реконструкції і технічного переоснащення діючих підприємств* // *Зб. наук. пр. “Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин”, вип.4.* – К.: КДТУБА, 1998. – С.64–74.
6. Должанський І.З. та ін. *Управління потенціалом підприємства: Навч. посібник*. – К.: ЦНЛ, 2006. – 362 с.
7. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. *Фінансовий словник*. – 3-тє вид., випр. та доп. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2000. – 857 с.
8. Загородній А.Г., Стадницький Ю.І. *Менеджмент реальних інвестицій: Навч. посібник*. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2000. – 209 с.
9. Козик В.В. *Деякі аспекти інвестиційної політики* // *Вісник ДУЛП: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. – 1999. – №368. – С.135 – 138.
10. Кузьмін О., Фльорко В. *Інвестиційний клімат: сутність поняття, шляхи покращання* // *Маркетинг та логістика в системі менеджменту: Збірник тез доповідей за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, 7–9 листопада 2002 р., Львів, 2002.* – С.196.
11. Кузьмін О.Є., Георгіаді Н.Г. *Формування і використання інформаційної системи управління економічним розвитком підприємства: Монографія*. – Львів: Ви-во НУЛП, 2006. – 368 с.
12. Лазебник Л.Л. *Інвестиційний клімат та економічна мотивація іноземного інвестування в Україні* // *Фінанси України*. – 1997. – № 4. – С.82 – 88.
13. Лоренс Дж.Гитман., Майкл Д.Джонк. *Основы инвестирования*. – М.: Дело, 1997. – 845 с.
14. Пересада А.А. *Управління інвестиційним процесом*. – К.: Лібра, 2002. – 472 с.
15. Петрович Й.М., Семенів О.М., Кіт А.Ф. *Адаптація виробничих структур підприємств (ВСП) машинобудування до потреб ринку* // *Тези доп. міжн. наук. практ. конф.: Інвестиційна діяльність в Україні: проблеми розвитку та регулювання. 8–10 квітня 1997 року – Чернівці.: ЧДУ, 1997.* – С.95.
16. Стецько М.В., Яценко С.А. *Важелі посилення інвестиційного потенціалу України* // *Фінанси України*. – 1998. – № 1. – С.116 – 118.